

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

Т. М. ФЕДОРЕНКО

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ
Методичні вказівки

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2008

УДК 340. 12

Федоренко Т.М. Історія держави і права України: Методичні вказівки. – Миколаїв: НУК, 2008. – 36 с.

Кафедра теорії та історії держави і права

Методичні вказівки підготовлені відповідно до навчальної програми курсу "Історія держави і права України" для юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

Запропоновані матеріали мають на меті допомогти опрацюванню студентами найважливіших тем з дисципліни теорії держави і права. Рекомендовано студентам вищих навчальних закладів юридичного профілю.

Рецензент канд. юр. наук, доц. С.Г. Ковальова

Згідно з наказом ректора НУК № 08 від 09.01.2008 "навчально-методичні посібники, методичні вказівки друкуються в авторській редакції" і відповідальність за їх редагування несе автор.

© Видавництво НУК, 2008

Навчальне видання

ФЕДОРЕНКО Тетяна Миколаївна

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Методичні вказівки

(українською мовою)

Комп'ютерна верстка *В.Г. Мазанко*
Коректор *М.О. Паненко*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2506 від 25.05.2006 р.

Підписано до друку 01.12.08. Папір офсетний. Формат 60×84/16.
Друк офсетний. Гарнітура "Таймс". Ум. друк. арк. 2,1. Обл.-вид. арк. 2,3.
Тираж 100 прим. Вид. № 39. Зам. № 341. Ціна договірна

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,
54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Історія держави і права України є обов'язковою дисципліною та вивчається у всіх вищих юридичних навчальних закладах і юридичних факультетах нашої країни. Вона знайомить студентів з державно-правовим розвитком українського народу з найдавніших часів до сьогодення, зокрема історичними типами і формами держави і права, політичними установами та правовими інститутами в їх історичному розвитку, розглядає також роль держави і права у житті суспільства.

Ґрунтовне вивчення історико-правової спадщини минулих поколінь, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібне для підвищення якості історико-правової підготовки студентів, їх загальної правової культури, для всебічного глибокого розуміння генези галузей діючого права.

Вивчення історико-правової спадщини України дає можливість глибше розуміти сучасні процеси державно-правового будівництва, усвідомити загальні закономірності, головні напрями і перспективи розвитку державно-правових інститутів у майбутньому.

Історія держави і права України пов'язана з Історією держави і права зарубіжних країн. Важливе значення для вивчення Історії держави і права України мають такі теми даної дисципліни: "Предмет, метод, завдання та періодизація курсу історії держави і права зарубіжних країн"; "Рабовласницька держава в Давньому Римі"; "Право Давнього Рима"; "Становлення та розвиток держави і права в середньовіччя"; "Західноєвропейське право в період середньовіччя"; "Становлення та розвиток буржуазної держави та права"; "Основи риси права Нового часу"; "Державно-правова система в Новій час"; "Право Новітнього часу".

При вивченні Історії держави і права України важливе значення мають положення Теорії держави і права. Зокрема такі теми як: "Теорія держави і права як наука. Метод, методика і методологія в юридичній науці"; "Причини виникнення держави"; "Поняття держави. Держава в політичній системі суспільства"; "Форма правління та її види"; "Типологія держави"; "Поняття права та його ознаки"; "Джерела (форми) права".

Основними формами проведення занять з "Історії держави і права України" є лекційні та практичні заняття; також навчальний план передбачає самостійне вивчення окремих питань з тем дисципліни та індивідуальну роботу по вивченню окремих питань дисципліни. Дисципліна вивчається два семестри, формами атестації по є відповідно залік та іспит.

2. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Розподіл навчальних годин на 2 та 3 семестри та видам навчальних занять відповідно до навчального плану здійснено таким чином:

Семестр	Години/ кредити	Лекції	Практичні заняття	Індивід. заняття	СРС	Форма атестації
2	126/3,5	36	18	18	54	Залік
3	162/4,5	36	36	18	72	Іспит
Всього:	288/8	72	54	36	126	

3. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення "Історії держави і права України" є здобуття та засвоєння теоретичних знань з цієї фундаментальної історико-правової дисципліни.

Завданням дисципліни є вивчення процесу державно-правового розвитку українського народу з найдавніших часів до сьогодення, а також історичних типів і форм держави і права, політичних установ та правових інститутів в їх історичному розвитку.

Після вивчення дисципліни студент повинен *знати*: стан основних проблем науки Історії держави і права України; предмет і метод Історії держави і права України; суспільний лад на різних етапах розвитку української державності; систему органів влади і управління, суду в Україні,

починаючи з VI в. н.е. і до наших днів; джерела права України та їх структуру; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності; історію кодифікації права України.

Після вивчення дисципліни студенти повинні *вміти*: використовувати історичний досвід української держави і права в практичній діяльності; аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів, і перш за все, спираючись на принцип історизму; самостійно робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

Мати уяву про загальні закономірності виникнення і розвитку держави і права України від давніх часів і закінчуючи сучасним періодом.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва змістовного модуля	Кількість годин	Кількість кредитів	Кількість балів
I СЕМЕСТР				
1.	Рабовласницькі та феодалські держави і право на території України (VII ст. до н.е. – п/п XIV ст.)	36	1 кредит	20-30
2.	Державно-правовий розвиток України другої половини XIV ст. – п/п XVII ст.	36	1 кредит	20-30
3.	Державно-правовий розвиток України другої половини XVII ст. – XVIII ст.	54	1,5 кредиту	20-40
Разом за семестр:		126	3,5 кредиту	60-100
II СЕМЕСТР				
1.	Державно-правовий розвиток України в XIX ст.	36	1 кредит	10-20
2.	Державно-правовий розвиток України з початку XX ст. до 1920 р.	72	2 кредити	30-50
3.	Державно-правовий розвиток України протягом XX та початку XXI ст.	54	1,5 кредити	20-30
Разом за семестр:		162	4,5	60-100

5. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

I СЕМЕСТР

Модуль 1

Предмет, метод та завдання дисципліни "Історія держави і права України" № 1

А. Визначити: історія, метод історизму, періодизація, класифікація, історіографія.

Б. Усне опитування

1. Предмет, принципи та методи вивчення Історії держави і права України.

2. Періодизація історії держави і права України.

3. Історіографія історії держави і права України.

В. Дослідницьке завдання. Визначить місце дисципліни "Історія держави і права України" в системі юридичних, історичних і соціально-гуманітарних дисциплін.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996. – С. 3–25.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003. – С. 3 – 33.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте предмет і об'єкт курсу "Історія держави і права України". З'ясуйте відмінність між предметом і об'єктом науки.

2. З якими юридичними дисциплінами пов'язана "Історія держави і права України"?

3. Основні підходи до періодизації курсу "Історія держави і права України" і їх принципова відмінність.

4. Визначте періоди історії держави і права України, які можна виокремити виходячи із сутності предмета цієї науки.

5. Охарактеризуйте донауковий період історіографії державно-правового розвитку України.

6. Закінчіть речення: "Науковий погляд на розвиток історіографії української держави і права припадає на ...".

7. Особливості процесу вивчення державно-правового розвитку України в радянський період.

8. Охарактеризуйте сучасний період розвитку історії держави і права України.

**Дослов'янські державні утворення на території України,
методи їх вивчення
№ 2**

А. Визначити: *суспільство, рабовласництво, рабство, колонізація, античність, монархія, республіка, аристократична республіка, демократична республіка.*

Б. Усне опитування

1. Суспільно-політичний лад і право Скіфської держави. Характеристика методів вивчення скіфської держави та права (VII – II ст. до н.е.).

2. Геродот про скіфів, аналіз "Мельпомени" – IV книги "Історії" Геродота.

3. Державний устрій і право античних полісів. Північного Причорномор'я (середини I тис. до н.е. – V ст. н.е.) та методи вивчення цієї тематики.

4. Боспорське царство, його суспільно-політичний лад і право.

В. Дослідницьке завдання. Скласти конспект Четвертої книги Геродота "Мельпомена".

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996. – С.3 – 25.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003. – С. 3 – 33.

3. *Геродот.* Історія. Четверта книга Мельпомена. – К., 1993. – С. 183 – 228.

4. *Брайчевський М.* Скіфи. Конспект історії України. Нова концепція // Старожитності. – 1991. – Ч. 4.

5. *Полянська-Василенко Н.* Історія України. В 2-х тт. – Т.1. – К., 1993. – С. 55 – 62.

6. *Кадеев В.І.* Про державний лад Херсонеса в перших століттях н.е. // Український історичний журнал. – 1971. – № 9.

Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть загальну характеристику суспільно-політичного устрою Скіфської держави.

2. Охарактеризуйте джерела і риси права скіфів.

3. Охарактеризуйте суспільно-політичний устрій античних полісів Північного Причорномор'я.

4. Розкрийте джерела і основні риси права античних полісів Північного Причорномор'я.

5. Охарактеризуйте умови утворення Боспорської держави та процес її перетворення на царство.

6. Джерела та основні риси права Боспорської держави.

7. Дослов'янські державні утворення на території України, їх місце і роль у вітчизняній історії, національному державо- і правотворенні.

Формування державності у східних слов'ян (VI–IX ст.ст.)

№ 3

А. Визначити: *феодалізм, патріархальне рабство, ранньофеодальна держава, союзи племен, племінні княжіння, союзи союзів племен.*

Б. Усне опитування

1. Етнічний та соціально-політичний розвиток слов'ян в першій половині I тис. н. е.

2. Соціально-політичний розвиток слов'ян VI – IX ст.ст. Етапи формування державності східних слов'ян: союзи племен, племінні княжіння та союзи союзів, держава.

3. Причини виникнення давньоруської держави – Київської Русі в середині IX століття.

4. Теорії походження давньоруської держави: іманентного розвитку, анти норманська, норманська, неонорманська, пантюркізму.

В. Дослідницьке завдання. Чи можна визначити характер давньоруської держави – Київської Русі, як феодальної держави?

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* – Ч. 1. – К., 1997. – С. 26 – 54.

2. *Чубатий М.* Огляд історії українського права. – Мюнхен-Київ, 1994. – С. 11 – 26.

3. *Лащенко Р.* Лекції по історії українського права. – К., 1998. – С. 20 – 31, 35 – 54.

4. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права. – Х., 2000. – С. 231 – 233, 334 – 337.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте основні етапи та процес формування державності у східних слов'ян.

2. Як проходило перетворення органів первісного самоврядування у слов'янських племінних союзах на державні органи?

3. Які фактори зумовили процес виникнення Київської Русі? В чому полягає наукова неспроможність норманської та пантюркської теорій походження державності у східних слов'ян?

Інститути публічної влади давньоруської держави – Київська Русь № 4

А. Визначити: соціальний, суспільство, публічний, еволюція.

Б. Усне опитування

1. Інститут князівської влади, його еволюція.

2. Реформи Володимира І. Заповіт Ярослава та формування системи місцевих князівств.

3. Рада при великому князі, при удільному князі.

4. Феодальні з'їзди (земські та місцеві).

5. Народні збори (віче).

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему організації влади й управління Давньоруської держави.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* – Ч. 1. – К., 1997. – С. 26 – 54.

2. *Чубатий М.* Огляд історії українського права. – Мюнхен-Київ, 1994. – С. 11 – 26.

3. *Лащенко Р.* Лекції по історії українського права. – К., 1998. – С. 20 – 31, 35 – 54.

4. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права. – Х., 2000. – С. 231 – 233, 334 – 337.

Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть загальну характеристику реформ Володимира Великого.

2. Охарактеризуйте суспільний лад Київської Русі.

Правова система Київської Русі

№ 5

А. Визначити: *феодальне право, галузь права, інститут права, рецепція, таліон, казус, система композицій, норма права, гіпотеза, диспозиція, санкція, форма та джерело права.*

Б. Усне опитування

1. Джерела права Київської Русі: звичаєве; русько-візантійські договори; Руська Правда; церковні Устави.

2. Руська Правда: а) історія походження, основні списки і редакції; б) структура Короткої Правди; в) структура Розширеної Правди; г) значення Руської Правди.

3. Характеристика цивільного права: а) право власності; б) право зобов'язань (основні види договорів, їх зміст та оформлення); в) сімейно-шлюбне право; г) право спадщини.

4. Основні риси кримінального права: а) поняття та види злочинів; б) мета покарань і система покарань.

5. Судові органи та судовий процес у Київській Русі.

В. Дослідницьке завдання. Охарактеризуйте структуру Короткої і Розширеної редакцій "Руської Правди".

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996. – С. 54 – 70.

2. Історія держави і права України/ За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003. – С. 71 – 91.

3. Российское законодательство X – XX веков. В 9-ти тт. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М., 1984. – С. 28 – 211.

4. *Толочко П.П.* Київська Русь. – К., 1996.

5. *Юшков С.В.* Русская правда. Происхождение, источники, ее значение. – М., 1950.

Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть характеристику джерел права Київської Русі.

2. Розкрийте зміст права власності в Київській Русі. Які існували особливості захисту права власності різних прошарків суспільства за "Руською Правдою".

3. Розвиток зобов'язального права в Київській Русі.

4. Розкрийте зміст спадкового права в Київській Русі.

5. Відмінності у шлюбно-сімейному праві до і після прийняття християнства на Русі.

6. Охарактеризуйте поняття і види злочинів у Київській Русі.

7. Охарактеризуйте покарання, що застосовувалися за злочини в Київській Русі.

8. Характер судового процесу на Русі. Охарактеризуйте основні процесуальні дії і судові докази.

**Держава і право епохи феодалної роздробленості
Київської Русі (30-ті роки XII – XIV ст.)
№ 6**

А. Визначити: суд, феодална роздробленість, законодавство.

Б. Усне опитування

1. Суспільно-політичний лад Русі першого етапу феодалної роздробленості.

2. Суспільно-політичний лад Русі другого етапу феодалної роздробленості.

3. Формування і розвиток Галицько-Волинської держави.

4. Особливості суспільного ладу. Політичний лад Галицько-Волинського князівства: влада князя, управління, суд, фінанси, військо.

5. Особливості правової системи і пам'ятки права Галицько-Волинської Русі.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему органів влади й управління Галицько-Волинської держави.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. Т. 1. – К., 1996. – С. 54 – 70.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003. – С. 71 – 91.

3. Российское законодательство X – XX веков. В 9-ти тт. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М., 1984. – С. 209 – 211.

4. 1. Історія держави і прав України: Хрестоматія / За ред. *Шевченка О.О.* – К., 1996. – Розділ III. – С.19 – 34.

5. *Полонська-Василенко Н.* Історія України. В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1992. – С. 183 – 214.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте процес утворення і розвитку Галицько-Волинської держави. Роль Данила Галицького у становленні та розвитку Галицько-Волинської держави.

2. Охарактеризуйте форму правління і особливості державного управління Галицько-Волинського князівства.

3. Відмінності джерельно-правової бази Галицько-Волинської держави.

Питання модульного контролю

1. Поняття предмету історії держави і права України.
2. Періодизація історії держави і права України.
3. Історіографія держави і права України.
4. Перші союзи племен та інші перед державні утворення у східних слов'ян.
5. Держава і право скіфів та сарматів (загальна характеристика).
6. Державний лад і право Боспорського царства.
7. Рабовласницькі міста-колонії на чорноморському узбережжі: Ольвія, Херсонес, Пантікапей.
8. Утворення та розвиток давньоруської ранньофеодальної держави-Київської Русі; теорії виникнення цієї держави.
9. Державний устрій Київської Русі.
10. Суспільний лад і правове становище окремих соціальних груп Київської Русі (IX–XI ст.ст.).
11. Характеристика джерел права Київської Русі.
12. Історія створення та основні редакції Руської Правди.
13. Кримінальне право Київської Русі: поняття і види злочинів; мета та види покарань.
14. Основні риси цивільного права за Руською Правдою.
15. Шлюбне – сімейне право за Руською Правдою.
16. Судові органи та основні риси судового процесу Київської Русі.
17. Зміни в державно-правових інститутах Русі в період феодальної роздробленості .
18. Державний лад і право Галицько-Волинського князівства.

Модуль 2

Литовсько-Руська держава

№ 7

А. Визначити: *латентна державність, становий устрій, унія.*

Б. Усне опитування

1. Українські землі як об'єкт експансії сусідніх держав. Особливості литовського проникнення в Україну. Феодальна природа Литовської держави.
2. Суспільний лад та державно-правове становище українських земель в складі Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ).
3. Система державного управління ВКЛ. Адміністративно-територіальний поділ ВКЛ.

4. Процес польсько-литовської унії та його наслідки для України. (Кревська унія (1385), Городельська унія (1413), Люблінська унія (1569), Берестейська унія (1596)). Наслідки та значення утворення Речі Посполитої для України.

5. Суспільний лад і державний устрій в українських землях в XVI – у першій половині XVII ст.

В. Дослідницьке завдання. 1. Складіть схему державного устрою Литовсько-Руської держави. 2. Складіть схему суспільного ладу Литовсько-Руської доби.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996. – С. 102 – 154.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003. – С. 126 – 185.

3. Історія держави і права України: Хрестоматія / За ред. *Шевченка О.О.* – К., 1996. – Розділ IV. – С. 35 – 85.

4. *Полонська-Василенко Н.* Історія України. В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1992.

5. *Грушевський М.* Історія України-Русі. – Т. 5. – К., 1994.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть основні етапи приєднання українських земель до ВКЛ.

2. Які фактори зумовили процес об'єднання Литви і Польщі.

3. Охарактеризуйте процес польсько-литовської унії.

4. Надайте соціально-правову характеристику основних верств населення періоду Литовсько-Руської доби.

5. Причини запровадження фільваркової системи господарювання. Якими нормативно-правовими актами запроваджувалась дана система господарювання.

6. Охарактеризуйте форму правління ВКЛ.

7. Розкрийте зміст судової реформи середини XVI ст. Охарактеризуйте відповідні судові установи ВКЛ.

Право Литовсько-Руської держави

№ 8

А. Визначити: *магдебурзьке право, Річ Посполита.*

Б. Усне опитування

1. Джерела права ВКЛ. Зовнішня та внутрішня характеристика "Литовських статутів" (1529, 1566, 1588 років).

2. Магдебурзьке право в Україні.
3. Судебник короля Казимира Ягелловича, даний 29.02. 1468 р.
4. Устава на волюки 1557 р.
5. Основні риси цивільного права (право власності; зобов'язальне право; право спадщини; сімейно-шлюбне право).
6. Основні риси кримінального права (поняття і види злочинів; мета і система покарань).
7. Процесуальне право у Литовсько-Руській державі.
8. Джерела і основні риси права на українських землях у складі Речі Посполитої.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему судових установ Великого князівства Литовського.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.
3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – Розділ IV.

Завдання для самостійної роботи

1. У 1468 р. Віленський сейм затвердив збірник законів, який вважається першим кодексом Великого князівства Литовського. Наведіть його назву і опишіть суспільні відносини, які він регулював.
2. Розкрийте зміст і значення Литовського Статуту 1529 р. для розвитку литовсько-руської правової системи.
3. Розкрийте зміст і значення Литовського Статуту 1566 р. для розвитку литовсько-руської правової системи.
4. Охарактеризуйте процес розвитку державного права Литовсько-Руської доби.
5. Розкрийте систему злочинів за русько-литовським кримінальним правом.
6. Розкрийте систему покарань за русько-литовським кримінальним правом.
7. Охарактеризуйте процесуальне право Литовсько-Руської доби.

Питання модульного контролю

1. Державний устрій в українських землях, які входили до складу Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.

2. Характеристика джерел права в українських землях, які входили до складу Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.

3. Загальна характеристика Литовських статутів (1529, 1566, 1588), як джерела права України.

4. Система судоустрою в українських землях, які входили до складу Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.

5. Державні унії Польщі і Литви, їх значення.

Модуль 3

Козацька держава і право

№ 9

А. Визначити: *Дике поле, кіш, реєстр, полковий устрій, курінь, ординація, гетьман, Лівобережна Україна, Правобережна Україна, Слобідська Україна, Малоросійська колегія, генеральний резидент.*

Б. Усне опитування

1. Виникнення українського козацтва: причини, соціальна база та характерні риси способу життя. Запорозька Січ, її військово-адміністративний устрій.

2. Утворення реєстрового козацтва, його правове становище та місце у козацькому державотворенні.

3. Козацьке право, суд і судочинство в Запорозької Січі.

4. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. (причини, характер, типологія, хронологічні межі).

5. Формування та суспільно-політичний устрій Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького.

6. Юридичне оформлення приєднання України до Росії. Правові форми взаємовідносин України і Росії.

В. Дослідницьке завдання. 1. Складіть схему військово-адміністративного та судового устрою Запорозької Січі. 2. Скласти конспект Гадяцького контракту 1658 року.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – Розділ IV, V.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте адміністративно-територіальний устрій Запорозької Січі.
2. Визначити основні етапи формування Української національної держави під проводом Б. Хмельницького. Форма цієї держави.
3. Розкрийте, які зміни відбулися в результаті війни 1648 – 1654 років у суспільному ладі. Опишіть зміст "соціальної революції" 1648 – 1654 років.
4. Розкрийте зміни, що відбулися в соціальному становищі селянства.
5. Розкрийте зміни, що відбувались у складі та правовому стані населення міст.
6. Розкрийте існуючі погляди на відносини України з Росією згідно з Переяславсько-Московською угодою 1654 р.

Питання модульного контролю

1. Військово-адміністративний устрій козацької.
2. Формування української національної державності в період національно-визвольної війни 1648 – 1654 р.
3. Військово-адміністративний устрій України в період визвольної війни 1648–1654рр.
4. Основні зміни у суспільному стані України в 1648 – 1654 р.
5. Гетьманська Україна XVII – XVIII століть: центральні і місцеві органи влади і управління.
6. Перехід України "під руку" московського царя, його юридичне оформлення і політико-правова оцінка.

II СЕМЕСТР

Модуль 1

Кодифікація права України-Гетьманщини (XVIII – перша половина XIX ст.)

№ 1

А. Визначити: *систематизація права, кодифікація, губернія, екстракт, указ, інструкція.*

Б. Усне опитування

1. Причини і результати перших кодифікаційних робіт XVIII ст.
2. Пам'ятки права України: а) "Конституція Пилипа Орлика" 1710 р.; б) "Процес короткий приказний" 1734 р.; в) "Права, по яких судиться малоросійський народ" 1743 р.; г) "Суд і розправа в правах Малоросій-

ських" 1750 р.; д) "Книга, статут та інші права малоросійські" 1764 р.; е) "Екстракт із указів, інструкцій та установ ... Сенату" 1786 р.

3. Кодифікаційні роботи першої половини ХІХ ст.: а) Зібрання малоросійських права 1807 р.; б) "Литовський Статут" російської редакції 1811 р.; в) Звід місцевих законів західних губерній 1837 р.

4. Запровадження в Україні російської системи права у 1835–1845 рр.: а) Повне зібрання законів Російської імперії; б) Звід законів Російської імперії редакції 1842 р.; в) Звід законів Західних Губерній (Чернігівська та Полтавська губернії); г) Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.

В. Дослідницьке завдання. Зовнішня та внутрішня характеристика "Прав, по яких судиться малоросійський народ 1743 р.: зміст і значення".

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – Розділ V.

Завдання для самостійної роботи

1. Які джерела права Козацько-Гетьманської держави Ви знаєте?

2. Поясніть, чому гетьманські статті вважаються конституціями Козацько-Гетьманської держави.

3. Охарактеризуйте процес розвитку цивільного права Козацько-Гетьманської держави.

4. Охарактеризуйте процес розвитку кримінального права Козацько-Гетьманської держави. Розкрийте характерні риси процесуального права Козацько-Гетьманської держави.

Буржуазно-демократичні реформи та контрреформи другої половини ХІХ ст. в Україні

№ 2

А. Визначити поняття: *реформа, державні, поміщицькі, тимчасовозобов'язані селяни, волосний сход, волосний суд, уставна грамота, майорат.*

Б. Усне опитування

1. Основні риси суспільного ладу України першої половини ХІХ ст.

2. Передумови, мета та основні завдання і напрями буржуазних реформ Російської імперії 60–70-х рр. XIX ст.

3. Підготовка та хід селянської реформи, правове забезпечення реформи.

4. Правове становище українського селянства за реформою 1861 року: а) майнове становище селян; б) особисте становище селян; в) селянські управління і суд за реформами.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – Розділ VI.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему: а) органів управління в Україні після реформ 60–80-х років XIX ст.

Завдання для самостійної роботи

1. Надайте характеристику панівній верстві українського суспільства в XIX ст.

2. Охарактеризуйте соціальний склад міського населення в Україні в XIX ст.

3. Розкрийте сутність аграрної реформи 1861 р. і характер змін у соціально-правовому становищі селянства.

№ 3

А. Визначити: *мирової суд, загальний суд, апеляція, касація, цензура.*

Б. Усне опитування

1. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи в Україні та їх юридичне оформлення.

2. Причини проведення судової реформи 1864 р. та особливості її проведення в Україні. Законодавче забезпечення судової реформи 1864 р.

3. Вдосконалення прокуратури і зародження адвокатури і нотаріату.

4. Цивільний і кримінальний процес за "Судовими статутами" 1864 р.

5. Наслідки судової реформи і проведення контрреформ 70–80 рр. XIX ст.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему судових установ в Україні після судової реформи 1864 р.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.
3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – Розділ VI.

Завдання для самостійної роботи

1. Особливості проведення земської 1864 р. і міської 1870 р. реформ в Україні.
2. Охарактеризуйте порядок створення, діяльності та юрисдикцію мирових судів.
3. Призначення загальних судів і особливості судочинства в окружних судах та судових палатах.
4. Охарактеризуйте порядок створення, діяльності та юрисдикцію судів присяжних.
5. Розкрийте призначення й функції прокуратури та адвокатури за судовою реформою 1864р.

Питання модульного контролю

1. Гадяцький трактат 1658 р., як альтернатива українсько-московського союзу.
2. Автономія України в складі Росії в XVII–XVIII ст.
3. Судові органи України-Гетьманщини.
4. Джерела права України-Гетьманщини.
5. Магдебурзьке право в Україні.
6. Гетьманські статті XVII – XVIII ст. і посилення централізаторської політики російського царизму.
7. Органи Росії для управління Україною у центрі і на місцях (1663 – 1786 рр.).
8. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
9. "Свод законов Российской империи" та його значення.
10. Селянська реформа 1861 р., її правове оформлення і особливості проведення на Україні.
11. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи на Україні.
12. Судова реформа 1864 р.: основний зміст і особливості проведення на Україні.
13. Реорганізація прокуратури і створення адвокатури за судовою реформою 1864р.

14. Судовий процес за судовою реформою 1864р.
15. Зміст і значення контр реформ 80–90 р. XIX ст. та їх особливості на Україні.

Модуль 2

Буржуазно-демократичні реформи початку XX ст. у Російській імперії та їх наслідки для України № 4

А. Визначити: *революція, ради депутатів, імперіалізм, октроїрувати, іногородці, фермер, націоналізація землі, Державна Дума, Державна Рада.*

Б. Усне опитування

1. Революція 1905–1907 рр. та Україна, причини революції.
2. Державний лад. Основний зміст та історичне значення царських маніфестів від 06 серпня і 17, 19 жовтня 1905 року, Основних законів Російської імперії від 23 квітня 1906 року та інших актів з питань державного устрою, зміни у адміністративному та кримінальному законодавстві.
3. Зміни у державному правлінні: а) імператорська влада; б) Державна Рада, її компетенція; в) Державна Дума, її компетенція та історія скликання.
4. Українська державницька платформа в Державних Думах.
5. Законодавство ("виключне законодавство", "швидкодіюча" юстиція).
6. Столипінська аграрна реформа, її юридичне оформлення і порядок проведення. Особливості впровадження аграрної реформи в Україні.

В. Дослідницьке завдання. Які зміни відбулися в виборчому законодавстві до I–IV Державних Дум?

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.
3. Історія держави і права України: Хрестоматія. – К.: Вентурі, 1996. – С. 213 – 219.
4. Конституційний проект *М.Грушевського* з 1905 р. // Український історичний журнал. – 1991. – № 1.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть законодавчі акти, що а) констатували розпад станового ладу; б) зміцнювали та об'єднували стани Російської імперії.
2. Охарактеризуйте проект О.Г.Булігіна про утворення Державної Думи.
3. Охарактеризуйте зміни в цивільному праві на початку ХХ ст.
4. Охарактеризуйте зміни в кримінальному праві на початку ХХ ст.
5. Охарактеризуйте зміни в державному управлінні Російської імперії в період Першої світової війни. Утворення Особливих нарад.

Національно-державне будівництво в Україні 1917–1920рр.

№ 5

А. Визначити: *легітимна влада, Тимчасовий уряд, парламентська демократія, національно-демократична революція.*

Б. Усне опитування

1. Лютнева революція 1917р. в Україні та організація державної влади після повалення царизму.
2. Передумови нового відродження національної державності українського народу.
3. Створення Центральної Ради. Зміна її статусу та її взаємовідносини з тимчасовим урядом Росії.

В. Дослідницьке завдання. Порівняйте положення I та II Універсалів Української Центральної Ради.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.
3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1993.

Завдання для самостійної роботи

1. Зазначте, за яких обставин утворилася Центральна Рада?
2. и можна вважати, що Українська Центральна Рада виникла як міжпартійний координаційний центр?
3. Охарактеризуйте зміст рішень Українського Національного Конгресу.
4. Складіть конспект "Інструкції Тимчасового уряду Генеральному Секретаріатові".

А. Визначити: *Центральна Рада, Мала рада, Генеральний Секретаріат.*

Б. Усне опитування

1. Українська Центральна Рада. Утворення і проголошення незалежності Української народної республіки (УНР).

2. Система органів Центральної Ради: центральне і місцеве управління.

3. Становлення і розвиток УНР. Державний устрій УНР.

4. Право Української Народної Республіки.

5. Конституція УНР від 29 квітня 1918 року (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). Її структура, зміст та історичне значення.

В. Дослідницьке завдання. Яку форму держави закріплювала Конституція УНР?

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1993.

4. *Гунчак Т.* Україна. Перша половина ХХ століття. – К., 1993.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте процес становлення і зміцнення Центральної Ради як вищого владного органу в Україні.

2. Складіть схему центральних і місцевих органів влади й управління УНР.

3. Охарактеризуйте повноваження і порядок діяльності Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату.

4. Охарактеризуйте процес утворення судової системи УНР.

5. У законодавчій діяльності Центральної Ради простежуються два періоди. Розкрийте їх зміст і особливості.

6. Розкрийте зміст законів УНР у сфері державного будівництва.

7. Розкрийте зміст законів УНР, спрямованих на здійснення соціалістичних перетворень.

№ 7

А. Визначити: *реквізиції, Всеукраїнські Установчі збори.*

Б. Усне опитування

1. Гетьманський переворот 29 квітня 1918р. "Грамота до всього українського народу" від 29.04.1918, "Закони про тимчасовий державний устрій України" від 29.04. 1918.

2. Українська держава гетьманської доби: організація влади й управління, судові та правоохоронні органи.

3. Характеристика законодавства Української держави – Гетьманату.

4. Розпад Австро-Угорської імперії та проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Характеристика державного устрою та права ЗУНР.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему центральних і місцевих органів влади й управління Української держави за часів Скоропадського.

Література

1. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1993.

2. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

3. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

4. *Гунчак Т.* Україна. Перша половина ХХ століття. – К., 1993.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте правову характеристику режиму Гетьманату.

2. Зазначте, як відбувався процес реформування судово-прокурорської системи і створення правоохоронних органів Гетьманату.

3. Охарактеризуйте законодавство Гетьманату.

№ 8

А. Визначити: *універсал Директорії УНР, Конгрес трудового народу.*

Б. Усне опитування

1. Встановлення влади Директорії. Органи влади й управління, судові органи УНР.

2. Законодавство Директорії.

3. Проголошення ЗУНР. Органи влади й управління, судові та правоохоронні органи ЗУНР.

4. Законодавча діяльність ЗУНР.

5. Возз'єднання ЗУНР з УНР.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему центральних та місцевих органів влади за часів Директорії.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1993.

4. *Гунчак Т.* Україна. Перша половина ХХ століття. – К., 1993.

Завдання для самостійної роботи

1. Як відбувся прихід до влади Директорії УНР.

2. 23–28 січня 1919 року відбулася перша сесія ... (*Продовжить речення.*)

3. Зазначте, за яким принципом було скликано цей орган і які рішення він ухвалив.

Питання модульного контролю

1. Зміст і історичне значення царських маніфестів від 6 серпня і 17, 19 жовтня 1905 р. та Основних законів Російської імперії від 23 квітня 1905 р.

2. Державна дума як орган влади з законодавчими функціями. Діяльність і політична платформа Української думської громади.

3. Юридична характеристика Рад робітничих депутатів періоду першої російської революції.

4. Правове закріплення столипінської реакції. "Виключне законодавство" та "швидкострільна" юстиція.

5. Юридичний зміст столипінської аграрної реформи та її особливості на Україні.

6. Юридичне оформлення падіння російської монархії і утворення Тимчасового уряду.

7. Державний лад за правління Тимчасового уряду. Вищі та місцеві органи влади і управління в Росії (лютий-жовтень 1917 р.).

8. Законодавство Тимчасового уряду.

9. Утворення Центральної Ради та її взаємовідносини з Тимчасовим урядом. I і II універсали Центральної Ради.

10. Проголошення Української Народної Республіки. III універсал Центральної Ради.

11. IV універсал Центральної Ради. УНР після Брестського миру.

12. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. (Статут про державний устрій, права і вільності УНР).

13. Юридичне оформлення гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р.

14. Державний лад Української держави (гетьманату П. Скоропадського).

15. Законодавство Української держави (гетьманату П. Скоропадського).

16. Державний лад УНР в період правління Директорії.

17. Законодавство УНР в період правління Директорії.

18. Західноукраїнська Народна Республіка: створення, юридичний статус, вищі органи влади і управління.

19. Правове оформлення злуки УНР та ЗУНР (кінець 1918–1919 р.).

Модуль 3

Становлення радянської державності і права в Україні № 9

А. Визначити: *Тимчасове положення про організацію радянської влади на Україні від 22.12.1919 р.*

Б. Усне опитування

1. Проголошення і поширення радянської влади в Україні. Державне будівництво на основі рішень I та II Всеукраїнських з'їздів Рад.

2. Органи захисту революційного режиму.

3. Становлення радянського права в Україні. Характеристика джерел радянського права в Україні (1917 – 1921 р.), основні риси радянського права в Україні.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему органів влади й управління за Конституцією УСРР 1919 року.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 1. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1993.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте причини, зміст і наслідки "ультиматуму" Раднаркому (Петроград) до Центральної Ради.

2. Яким актом відбулося юридичне оформлення радянської влади в Україні?

3. Охарактеризуйте систему органів державної влади, встановлену I Всеукраїнським з'їздом Рад.

4. Коли та за яких умов в Україні більшовиками створювалися надзвичайні органи влади. Розкрийте їх призначення і повноваження.

Держава і право України в період нової економічної політики (1921 – початок 1929 р.)

№ 10

А. Визначити: нова економічна політика, СРСР.

Б. Усне опитування

1. Розвиток взаємовідносин УСРР з радянськими республіками: а) воєнно-політична угода 1919 р.; б) господарсько-політичний союз 1920 р.; в) дипломатична угода 1922 р.

2. Утворення Союзу РСР та Роль Радянської України у цьому процесі: а) розробка та прийняття Декларації та Договору про утворення СРСР 30 грудня 1922 р. та їх зміст; б) український проект союзного договору 1923 р.

3. Зміни в державному ладі УСРР. Охарактеризуйте побудову у 20-х роках центральних і місцевих органів влади й управління і їх повноваження.

4. Джерела і характерні риси права. Причини, зміст першої кодифікації радянського права в Україні.

В. Дослідницьке завдання. Складіть схему вищих і місцевих органів влади й управління України за Конституцією 1929 року.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть причини утворення Союзу РСР. Охарактеризуйте процес створення СРСР.
2. Розкрийте систему загальносоюзних органів влади й управління і їх повноваження.
3. Охарактеризуйте зміни, що відбулися в державному статусі УСРР внаслідок утворення Союзу РСР.
4. Складіть порівняльну схему судової системи за положеннями про судоустрій УСРР 1922, 1925 та 1929 р.
5. Охарактеризуйте репресивно-каральні органи в Україні 20-х років.
6. Розкрийте характерні риси права УСРР у 20-х роках.

Держава і право України в період тоталітарно-репресивного режиму (1929 – 1941 рр.)

№ 11

А. Визначити: *"курс на революційну законність", "курс на загострення класової боротьби", позасудові репресії, соціалістична законність.*

Б. Усне опитування

1. Зміни в державному ладі України. Подальший процес формування адміністративно-командної системи.
2. Голодомор в Україні 1932–1933 р.
3. Централізація правоохоронної системи і посилення ролі позасудових репресивних органів.
4. Основні риси права. Надзвичайне законодавство СРСР і право в Україні у 30-х роках.

В. Дослідницьке завдання. Складіть порівняльну схему центральних і місцевих органів влади й управління за Конституціями 1929 та 1937 р.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.
3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.
4. Закон України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" від 28.11.06.

Завдання для самостійної роботи

1. Які зміни відбулися в державному устрої України у 30-х роках?
2. У чому полягало посилення централізації судових і правоохоронних органів?
3. Охарактеризуйте репресивно-каральні органи в Україні 30-х років.
4. Охарактеризуйте надзвичайне законодавство України у 30-ті роки.
5. Зазначте характерні риси цивільною, цивільного процесуального права в Україні 30-х років.
6. Наведіть характерні риси трудового й колгоспного права в Україні 30-х років.
7. Зазначте характерні риси кримінального та кримінально-процесуального права в Україні 30-х років.
8. Розкрийте зміст нормативно-правових актів, що були спрямовані на розгортання масових репресій.

Держава і право України в роки Другої світової війни

№ 12

А. Визначити: *окупація, Друга світова війна, Велика вітчизняна війна.*

Б. Усне опитування

1. Приєднання західноукраїнських земель до УРСР на першому етапі світової війни.
2. Перебудова органів державної влади і управління в умовах війни.
3. Зміни в системі судових і правоохоронних органів.
4. Риси права і роль законодавства у здійсненні завдань воєнного часу.

В. Дослідницьке завдання. Охарактеризуйте правові засади приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та частини Бессарабії до складу УРСР.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.
3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Які зміни відбулися в діяльності судових і правоохоронних органів відповідно до Указу "Про воєнний стан" від 22 червня 1941 р.?

2. На які адміністративні одиниці поділялася територія України в період німецько-фашистської окупації. Розкрийте характерні риси та особливості окупаційного режиму.

3. Охарактеризуйте процес відновлення радянської влади після визволення України від фашистської окупації.

4. Які зміни відбулися в цивільному та цивільному процесуальному праві під час війни?

5. Які зміни відбулися в трудовому та колгоспному праві під час війни?

6. Які зміни відбулися у кримінальному та кримінально-процесуальному праві під час війни?

Держава і право України у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – середина 60-х років)

№ 13

А. Визначити: *сталінізм, десталінізація, "культ особи", державний апарат, державний комітет.*

Б. Усне опитування

1. Суспільно-політичний лад. Характеристика процесу десталінізації, розпочатої на XX з'їзді КПРС у лютому 1956 року.

2. Вищі органи державної влади і державного управління. Місцеві органи влади й управління.

3. Зміни в діяльності органів суду, прокуратури та інших правоохоронних органів.

4. Кодифікація радянського права в Україні у 50–60-ті роки. Характерні риси права.

В. Дослідницьке завдання. Розкрийте причини, зміст і особливості другої кодифікації радянського права.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте характерні особливості державно-правового розвитку України в повоєнний період.
2. Охарактеризуйте процес реорганізації органів влади й управління УРСР у період десталінізації.
3. Охарактеризуйте зміни в судовій системі і правоохоронних органах УРСР у період десталінізації.
4. Охарактеризуйте Цивільний кодекс УРСР 1963р.
5. Які зміни відбулися у кримінальному праві в повоєнний період та період десталінізації. Охарактеризуйте Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. Опишіть тенденції, характерні для розвитку кримінального права.
6. Які зміни відбулися у процесуальному праві в повоєнний період та період десталінізації. Охарактеризуйте Кримінально-процесуальний кодекс 1960 р. та Цивільний процесуальний кодекс 1963 р.

Держава і право України в період уповільнення темпів суспільного розвитку і застою (60–80рр.)

№ 14

А. Визначити: *бюрократія, номенклатура, адміністративно-командна система.*

Б. Усне опитування

1. Авторитарна командно-адміністративна система управління та її негативний вплив на суспільно-політичне життя СРСР та УРСР.
2. Державний апарат, судова система та інші правоохоронні органи УРСР.
3. Основні риси правової системи СРСР та УРСР.

В. Дослідницьке завдання. Розкрийте основні положення Конституції УРСР 1978 р. Зазначте, зміни, що відбулися в органах влади й управління України за Конституцією УРСР 1978 р.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.
3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте розвиток судової системи в Україні згідно з Конституцією УРСР 1978 р.
2. Охарактеризуйте процес завершення другої кодифікації права в Україні.
3. Охарактеризуйте розвиток адміністративного права.
4. Охарактеризуйте розвиток сімейного права.
5. Охарактеризуйте розвиток житлового права.
6. Охарактеризуйте розвиток трудового права.

Держава і право України в період перебудови (1985–1991 р.) № 15–16

А. Визначити: *перебудова, гласність, форми демократії.*

Б. Усне опитування

1. Соціально-економічна і політична ситуація. Реформування політичної системи СРСР кінця 80–х – початку 90–х р.
2. Реконструювання державного апарату УРСР. Зміни у статусі УРСР як союзної республіки.
3. Зміни в судочинстві та законодавстві УРСР.

В. Дослідницьке завдання. Розкрийте історичне значення Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., Всенародного референдуму 1 грудня 1991 р.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.
2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.
3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте правові засади і сутність політичної реформи другої половини 80-х років.
2. Зазначте, у чому полягали зміни державно-правового статусу УРСР і законодавчі акти, якими вони стверджувалися.
3. Охарактеризуйте зміни в законодавстві, що регулювало економічні відносини.

4. Зазначте, які зміни у трудовому законодавстві супроводжували перехід підприємств на повний господарський розрахунок і самофінансування.

5. Охарактеризуйте зміни в законодавстві, що регулювало соціально-культурну сферу.

6. Зазначте, які зміни у кримінальному законодавстві були спричинені реформуванням суспільства і держави.

7. Зазначте, які зміни у кримінально-процесуальному законодавстві були спричинені реформуванням суспільства і держави.

8. Охарактеризуйте передумови проголошення незалежності України.

9. Розкрийте основні положення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Зазначте історичне значення цього акту.

Розбудова Української держави 1991–1995 р.

№ 17

А. Визначити: *конституційний процес, СНД, Народна рада, група "239".*

Б. Усне опитування

1. Правові наслідки проголошення України незалежною державою.

2. Реформування та створення нових органів влади.

3. Конституційний процес. Конституційний договір між Верховною Радою та Президентом 1995 р.

4. Гуманізація правових відносин у суверенній Україні, суттєві зміни в її законодавстві.

В. Дослідницьке завдання. Охарактеризуйте державний лад України пострадянського періоду.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

4. Закон України "Про громадянство України" від 08.10.1991 р.

5. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав від 08.12.1991 р.

6. Указ Президента України "Про Збройні сили України" від 12.12.1991 р.

7. Декларація ради Республік Верховної ради СРСР у зв'язку з створенням Співдружності Незалежних Держав від 26.12.1991 р.

8. Указ Президії Верховної Ради України "Про Державний гімн України" від 15.01.1992 р.

9. Постанова Верховної Ради України "Про Державний прапор України" від 28.01.1992 р.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст основоположних нормативних актів періоду становлення незалежності України.

2. Розкрийте процес реформування центральних і місцевих органів виконавчої влади України.

3. Охарактеризуйте систему судових органів України пострадянського періоду. Зазначте законодавчі акти, якими вона врегульовувалась.

4. Опишіть, як розвивався конституційний процес у 90-х роках.

5. Розкрийте причини і значення Конституційного договору 1995 року.

Розбудова Української держави 1996 – 2007 р.

№ 18

А. Визначити: *трансформація, юридична політика.*

Б. Усне опитування

1. Проблеми державного будівництва на основі Конституції 1996 р. та Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 01.01.2006 р.

2. Судова реформа.

3. Реформування законодавства. Розвиток галузей права на сучасному етапі.

В. Дослідницьке завдання: Розкрийте форму Української держави на основі Конституції України 1996 р. та Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 01.01.2006 р.

Література

1. Історія держави і права України / За ред. *Рогожина А.Й.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 1996.

2. Історія держави і права України / За ред. *Тація В.Я.* В 2-х тт. – Т. 2. – К., 2003.

3. *Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.* Історія української конституції. – К., 1997.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте державний лад за Конституцією України 1996 р.

2. Розкрийте напрями сучасного етапу конституційної реформи.

3. Розкрийте сутність і зміст судової реформи.

4. Складіть схему судових органів, встановлених згідно із Законом України "Про судоустрій України" від 7 лютого 2002 р.

5. Охарактеризуйте процес реформування українського законодавства.

6. Охарактеризуйте розвиток наступних галузей права: цивільного, адміністративного, фінансового, трудового, екологічного, аграрного, сімейного, житлового, кримінального, процесуального.

Питання модульного контролю

1. Проголошення Радянської влади на Україні. Зміст і юридична сила рішень I Всеукраїнського з'їзду Рад в Харкові.

2. Вищі і місцеві органи державної влади і управління УСРР в 1917–1920 р.

3. Конституція УСРР 1919 р. Виборче право за Конституцією УСРР 1919 р.

4. Юридичне оформлення політики воєнного комунізму, її зміст та історико-правова оцінка.

5. Характеристика основних джерел права Радянської України (1917–1920 р.).

6. Особливості державного устрою і права Донецько-Криворізької Радянської Республіки.

7. Юридичне закріплення нової економічної політики (непу). Реформа органів державної влади і управління УСРР в період непу.

8. Загальна характеристика першої кодифікації законодавства УСРР (1921–1929 р.).

9. Історія підготовки і основний зміст Цивільного кодексу УСРР 1922 р.

10. Історія підготовки і основний зміст Земельного кодексу УСРР 1922 р.

11. Історія підготовки і основний зміст Кримінального кодексу УСРР 1922 р. Кримінальне законодавство УСРР 1922–1929 р.

12. Кодекс законів про родину, опіку, подружжя та про акти громадянського стану УСРР 1926 р. і історія підготовки та основні положення.

13. Трудове право УСРР 1922–1929 р.

14. Історія підготовки і основний зміст Адміністративного кодексу УСРР 1927 р.

15. Правова характеристика договірних відносин між радянськими республіками до утворення Союзу РСР.

16. Історія утворення Союзу РСР і роль Радянської України в цьому процесі.

17. Державно-правовий статус України за Декларацією і Договором про утворення СРСР 1922 р. та Конституцією СРСР 1924 р.

18. Політико-правові аспекти українізації державного апарату в 20-х роках.

19. Адміністративно-територіальна реформа в УСРР 1922–1935 років.

20. Національно-адміністративні одиниці в УСРР в 20-ті роки. Утворення Автономної Молдавської соціалістичної республіки у складі УСРР (1925 р.).

21. Конституція УСРР 1929 р.

22. Вищі і місцеві органи державної влади і управління УСРР в 1920 – 1937 р.

23. Репресивне законодавство в період зміцнення режиму особистої влади Й.Сталіна (1929–1941 р.)

24. Юридичне закріплення політики колективізації та її трагічні наслідки для України.

25. Правове оформлення возз'єднання Західної України і Північної Буковини з Українською РСР (1939 р). Проголошення Карпатської України (1939 р.).

26. Конституція УРСР 1937 р.: зміст та загальна характеристика. Вищі та місцеві органи влади і управління за Конституцією УРСР 1937 р.

27. Перебудова державного апарату СРСР і УРСР в роки Великої Вітчизняної війни.

28. Зміни в законодавстві УРСР в роки Великої Вітчизняної війни.

29. Акт відродження української державності 30 червня 1991 р., його політико-правове значення.

30. Юридичне оформлення входження Закарпатської України до складу УРСР у 1945 р.

31. Державний лад і право УРСР в період післявоєнної відбудови (40–50 р.).

32. Господарчі реформи в другій половині 50-х і першій половині 60-х років.

33. Правове закріплення передачі Кримської області та Севастополя до складу УРСР.

34. Загальна характеристика другої кодифікації радянського законодавства. Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік та їх вплив на розвиток права України.

35. Конституція УРСР 1978 р.

36. Основні напрямки правової реформи в період перебудови.

37. Утворення незалежної держави "Україна" і його юридичне оформлення.

38. Конституція України 28 червня 1996 р.

ЗМІСТ

1. Загальні відомості	3
2. Розподіл навчального часу	4
3. Мета та завдання дисципліни	4
4. Тематичний план	5
5. Тематика та зміст семінарських занять	6